

5. Учні і послідовники академіка, чие 100-ліття урочисто відзначено в НАВС цього року, продовжили наукові дослідження з історії кримінального законодавства України, захистивши дисертації, опублікувавши численні наукові праці. Це стало підставою визнати академіка П.П. Михайленка засновником у НАВС наукової школи «Історія кримінального права України».

**Денисов С.Ф.**, професор кафедри кримінального права Класичного приватного університету, м. Запоріжжя, д.ю.н., професор

### **ПЕРІОДИЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НАУКИ**

Про необхідність вивчення історії кримінального права України наголошувало багато вчених як попередніх поколінь (О. Ф. Кістяківський, Л. С. Білогриць-Коляревський, П. П. Михайленко, П. С. Матишевський, М. Й. Коржанський), так і сучасні (П. С. Берзін, В. К. Грищук, А. В. Савченко, П. Л. Фріс). Взаємозв'язок історії та кримінального права вбачається в декількох напрямках, зокрема, при розгляді питання про існування в минулому того чи іншого інституту, при вивченні норм, статей, складів злочинів та в цілому періодизації розвитку науки кримінального права.

Як відомо, в теорії існує формаційний і цивілізаційний підхід досліджень періодизації розвитку права. Науковцями ставиться закономірне питання: а чи можливо об'єднати формаційний і цивілізаційний підхід й досягти таким чином необхідної об'єктивності під час дослідження історичного шляху, пройденого людством? Інакше кажучи, чи можна, поєднавши ці два підходи, отримати універсальну – єдину для всіх країн світу – концепцію періодизації всесвітньої історії? Думаємо, що відповісти на це питання слід позитивно [1, 2].

Як справедливо зазначено у літературі, вчені по-різному визначають періоди історії кримінального права, їх критерії й зважаючи на відсутність цілісної друкованої історії кримінально-правової науки, дослідникам доводилось звертатися до джерел іноземного походження. Так, наприклад, В.В. Лунсєв, виходячи з загальноісторичної періодизації розвитку кримінології виділяє п'ять періодів: 1 – стародавня цивілізація; 2 – античний; 3 – середньовічний; 4 – новий час; 5 – новітній час. Спочатку А.В. Наумов поділяє історію кримінального права на три періоди: дорадянський, радянський, пострадянський. В останній своїй праці («Преступление и наказание в истории России», 2014 р.) мова йде про дев'ятнадцять періодів. А.Ф. Бернер в роботі 1865 р. розподіляє історію кримінального права на три періоди, а саме: 1 – з найдавніших часів до Уложення 1649 р.; 2 – від Уложення до Зводу законів 1832 р.; 3 – сучасний період. Г.С. Фельдштейн в роботі 1909 р. виділяв п'ять періодів розвитку кримінально-правової науки Росії. Відомий сучасний дослідник О.І. Чучаєв в дореволюційній історії російської кримінально-правової науки виділяє п'ять періодів її розвитку: 1 – зародження науки кримінального права (з Руської Правди до Уложення 1649 р.); 2 – поява кримінального права як самостійної науки (реформи Петра I до початку XIX ст.); 3 – становлення науки кримінального права (з початку XIX ст. до Зводу законів 1832 р.); 4 – поява «університетської» науки кримінального права (від Зводу законів 1832 р. до початку судової реформи та введення Університетського статуту 1863 р.); 5 – розвиток науки кримінального права, формування наукових шкіл (1863 р. – 1917 р.).

Звісно, існують й інші види періодизації, що охоплюють майже весь період існування науки кримінального права (В.П. Коняхін вказує на три періоди, за критерій обрано рівень кодифікованості кримінального права; І.Я. Козаченко – три періоди, критерій – писане (не писане) право), або тільки XX ст. (Н.Ф. Кузнєцова – дев'ять етапів розвитку, в основі яких особливості державно-правової та соціально-економічної системи влади) чи радянського періоду (О.Ф. Шишов – чотири етапи; О.І.

Бойко – три етапи; В.Б. Волженкін – чотири етапи). Розглядаючи питання боротьби зі злочинністю В.С. Зеленецький веде мову про десять періодів – від Київської Русі до сучасності. П.С. Фріс запропонував власне бачення кримінально-правової політики Української держави, а очевидно й кримінального права. Його розподіл складається з шести періодів: від Київської Русі до сучасності, включаючи період після прийняття першого національного кримінального кодексу. У праці М.І. Колоса (Кримінальне право в Україні (X – початок XXI століття) у т. I висвітлено загальні питання виникнення на Українських землях писемності, освіти й кримінально-правової науки. При цьому історія кримінального права України розподілена на чотири періоди: 1 – Княжої доби (X – XVI ст.); 2 – період Литовської держави та Запорізької Січі; 3 – періоду знаходження Українських земель у складі Російської імперії (XVIII – XX ст.); 4 – кримінальне законодавство і право в Україні (1917 – 2000 рр.). Але як слушно зазначає академік Ю.В. Баулін, у цій праці певною мірою залишився неохопленим період початку XX ст. у частині кримінального права західноукраїнських земель [3, с. 7].

Є й інші підходи до періодизації (Л.М. Демидова, С.Ф. Денисов, В.В. Кузнецов, В.К. Матвійчук), проте найбільш прийнятним є періодизація кримінального законодавства, яка наведена А.В. Савченком: 1 – кримінальне законодавство Київської Русі та земель, що утворилися після феодальної роздробленості IX – початок XIII ст.; 2 – період існування Галицько-Волинського князівства, Литовсько-Руської держави та протягом перебування України під владою Речі Посполитої (перша половина XIII ст. - перша половина XVII ст.); 3 – кримінальне законодавство в період козацької держави та під час перебування України у складі Австро-Угорської й Російської імперій (друга половина XVII ст. – початок XX ст.); 4 – період творення Української незалежної держави (1917 – 1921 рр.); 5 – кримінальне законодавство Української РСР (1921 – 1991 рр.); 6 – кримінальне законодавство незалежної України (1991 – 2001 рр.); 7 – сучасне кримінальне законодавство (2001 р. по теперішній час).

Таким чином, виникає нагальна потреба більш детального, системного дослідження питань періодизації кримінально-правової науки, адже кожне дослідження з кримінального права має включати в себе історичний (генетичний) аналіз.

### **Список використаних джерел**

1. Усенко І. Б. Історія держави і права України: проблеми предмета і методології досліджень / І. Б. Усенко // Правова держава. – 1999. – Вип. 10. – С. 237–244.
2. Шигаль Д. А. Типологія та основні схеми періодизації історії держави і права / Д. А. Шигаль // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 1140–1143 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11sdadip.pdf>
3. Колос М.І. Кримінальне права в Україні (X – початок XXI століття) : моногр.: [у 2 т.] / М.І. Колос. – К.: Острог, 2001. – Т. 1: Освіта, наука, законодавство. – 448 с.

**Сокальська О.В.**, доцент кафедри загальноюридичних дисциплін ІКВС НАВС, к.ю.н., доцент

### **ЗАКОН «ПРО КЕРІВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДЛЯ ПЕРЕТВОРЕННЯ ТЮРЕМНОЇ ЧАСТИНИ І ПЕРЕГЛЯДУ УЛОЖЕННЯ ПРО ПОКАРАННЯ» ЯК ОСНОВА РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ**

Актуалізація питання реформування тюремного відомства у другій половині XIX ст. нерозривно пов'язана з розробкою нових засад кримінальної політики Російської імперії. В результаті роботи спеціальних комісій під головуванням графа В. О. Сологуба та К. К Грота було вирішено реорганізувати центральне управління тюрмами, створивши Головне тюремне управління. Відповідний закон підписано 27 лютого 1879 р. Начальник Головного тюремного управління був призначений лише в кінці квітня й